

УДК 631.115:631.155.2:658.8

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОЛОКОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА: АНАЛІЗ НАЦІОНАЛЬНОГО І РЕГІОНАЛЬНОГО РІВНЯ

І. Галак

*Тернопільський національний економічний університет
46000., м. Тернопіль., вул. П. Дорошенка, 7*

В статті розглянуто динаміку розвитку і конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках молокопереробних підприємств України і Тернопільської області. Проведено аналіз зміни кількості молокопереробних підприємств за досліджуваний період, виробництва в них товарної продукції. Визначено показники ефективності діяльності основних молокопереробних компаній – лідерів національного ринку за грошовими надходження та заходи щодо підвищення конкурентоспроможності підприємницьких структур на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Ключові слова: молокопереробні підприємства, конкурентне середовище, сегменти ринку, харчова промисловість, товарна продукція, виробничі потужності.

Вступ Розвиток молокопереробної галузі є невід'ємною часткою продовольчого комплексу України, а динамічне зростання її виробництва сприяє збільшенню експортного потенціалу продукції основного спрямування (сиру твердого, казеїну, сухого знежиреного молока і ін. пр.)

Важлива увага в наукових пошуках і останніх дослідженнях вчених приділяється насамперед зміцненню фінансової стабільності молокопереробних підприємств, визначенню певної їх спеціалізації та ефективному використанню наявних ресурсів в даній галузі. Всі ці складові розвитку і ефективності молокопереробної галузі є важливою передумовою стабілізації їх на внутрішньому і зовнішньому ринках і визнання в результаті цього конкурентних переваг.

Постановка завдання дослідження Простежуючи динаміку кількісного складу молокопереробних підприємств України і Тернопільської області за останніх п'ять років, ми бачимо, що у вирі ринкових відносин не всі молокопереробні підприємства витримують конкурентні умови, до яких відносять якість продукції, ціни, витрати ресурсів, пошук сировинної бази і інших елементів, що формують конкурентоспроможність молокопереробних підприємств і їх продукції. Тому дана проблематика потребує детальнішого наукового аналізу обґрунтування, що і є метою дослідження даної публікації.

Результати дослідження Одержавши широкі можливості у виборі і спеціалізації і самостійності вирішення всіх виробничо – господарських питань, багато молокопереробних підприємств України започаткували своє функціонування і почали пристосовуватися до ринкових відносин (рис .1.)

Так, в 2000 році загальна кількість молокопереробних підприємств в Україні було 1080 од. , а суто молокопереробних підприємств, виробництво молочної продукції в яких було основним видом діяльності –712 од., у 2001 році – 1143 і 698 од., в 2002 році – 1096 і 655 од., в 2003 році – 916 і 635 од., в 2004 році 791 і 596 од. Як видно з рис. 1., кількість молокопереробних підприємств у звітному періоді скоротилося на 106 од.

Це пояснюється не тільки ліквідацією молокопереробних підприємств внаслідок банкрутства, але й переходом окремих з них у філії, тобто приєднання до великих підприємств, що витримали за ці роки конкуренцію на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Аналізуючи вищезазначені показники функціонуючих молокопереробних підприємств, ми бачимо, що величина їх обернена до зміни динаміки їх кількості. Якщо скорочення кількості молокопереробних підприємств у звітному періоді відносно базового становило 83,7%, то виробництво молочної продукції зросло до 220,1%. Таким чином, скорочення кількості молокопереробних підприємств по Україні не призвело до такого ж скорочення обсягів виробництва молочної продукції. І навпаки, ті підприємницькі структури, що зуміли витримати конкуренцію на національному ринку, збільшили виробництво товарної продукції і цим самим пристосувалися до умов ринкового середовища, зміцнюючи поряд з цим свій рівень конкурентоспроможності.

Проте, як ми уже згадували вище, зменшення кількості молокопереробних за досліджуваний період не спричинило зниження виробництва в них молочної продукції.

Кожен рік, як видно з даних рис. 2. характеризується відповідним темпом росту. Так, виробництво молочної продукції у натуральному виразі в середньому на одне молокопереробне підприємство, яке належить до основних виробників молочної продукції у молочної промисловості постійно зростає. В 2001 році відносно 2000 року цей ріст становив 137,2%, в 2002 році відносно 2001 року – 114,9%, в 2003 році відносно 2002 року – 112,1%, в 2004 році відносно 2003 року – 149,4%.

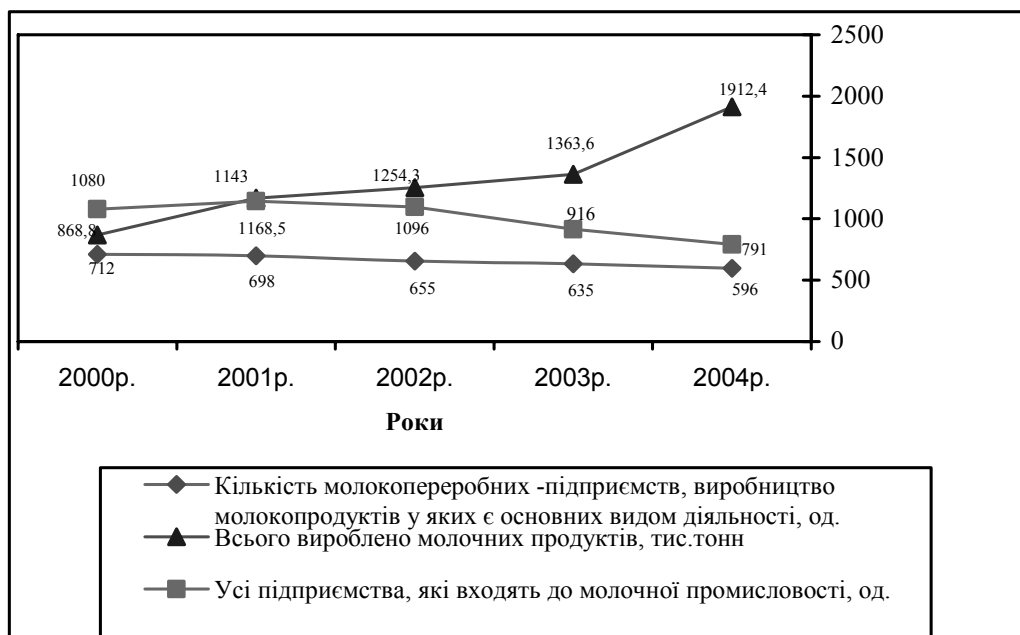

Рис. 1. Динаміка зміни загальної кількості молокопереробних підприємств України -виробників молочних продуктів, 2000-2004 роках

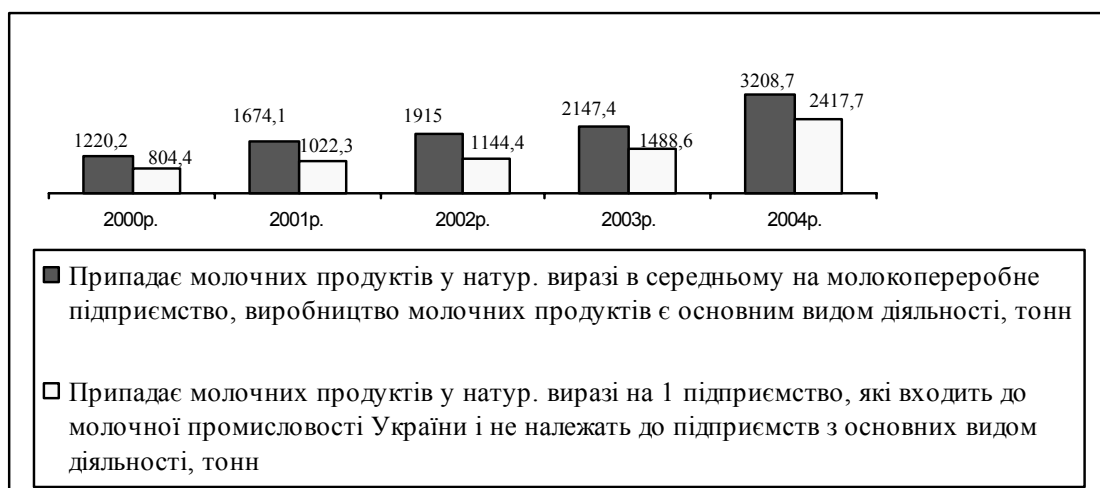

Рис. 2. Припадає усіх вироблених молочних продуктів у натуральному виразі в середньому на 1 молокопереробне підприємство в Україні у 2000-2004 роках

Аналогічна тенденція характерна для підприємств, виробництво молокопродуктів для яких не є основним видом діяльності. В 2001 році виробництво продукції на цих підприємствах відносно 2000 року зросло на 27,1%, в 2002 році відносно 2001 року – на 11,9%, в 2003 році відносно 2002 року – на 30,1%, в 2004 році відносно 2003 року – на 62,4%. Незважаючи на певне скорочення за досліджуваний період кількості молокопереробних підприємств, виробництво молочної продукції в них не скоротилося, а навпаки, вона має значні темпи зростання відносно попередніх років, що свідчить про стабільне та інтенсивне входження їх в ринкове середовище. Вивчення досвіду роботи ряду молокопереробних підприємств України дає можливість виділити таких лідерів національного ринку, які на думку експертів Інституту економічних досліджень та політичних консультацій і Німецької консультативної групи з питань економічних реформ при Уряді України, у книзі “Розвиток внутрішніх ринків в Україні: добробут завдяки конкуренції” [1] висловлюється твердження про те, що молокопереробні компанії „Мілкі ленд - Україна”, „Лакталіс – Миколаїв” і „Юнімілк-Україна” є конкурентоспроможними не тільки національному, але й на міжнародному рівнях.

Кожна з цих компаній за досліджувані роки здійснювала свою діяльність з певним рівнем ефективності. Насамперед грошові надходження від реалізації молочної продукції найвищі в холдингу „Мілкіленд – Україна”. Це наводить на думку проте, що продукція цієї компанії більш конкурентоспроможна за рядом необхідних вимог до неї, тому тут вищий рівень оборотності оборотних коштів, маркетингової діяльності щодо закріплення сировинних і збутових ринків і в кінцевому підсумку дана компанія є одним лідерів на ринку молочних продуктів. Другим лідером молочного ринку вважається молокопереробна компанія „Лакталіс – Україна”. За

грошовими надходженнями від реалізації продукції вона йде другою за „Мілкіленд – Україна”, проте всі інші показники ефективності такі, як собівартість готової продукції, чистий прибуток і рентабельність значно перевищують показники вищевказаної компанії. Третє місце за розміром грошових надходжень від реалізації молочної продукції займає холдинг „Юнімілк – Україна” із підприємством „Галактон”. Відхилення цих показників у останніх двох компаніях невелика, проте собівартість останньої близька до вартості її реалізованої продукції внаслідок чого має місце значне зниження чистого прибутку і рівня рентабельності.

Таблиця 1.

Молокопереробні компанії – лідери національного ринку за рівнем грошових надходжень від реалізації молочної товарної продукції за 2004-2005 роки

	Роки	Виручка від реалізації <i>млн. грн.</i>	Собівартість готової продукції <i>млн. грн.</i>	Чистий прибуток <i>млн. грн.</i>	Рівень рентабельності %	Темп росту	
						Грош. надх.	Чист. приб.
Мілкіленд Україна	2004	349,10	344,96	4,14	1,20	1,26	2,0
	2005	438,91	430,64	8,27	1,92		
Лакталіс-Миколаїв	2004	209,87	198,37	11,50	5,80	1,34	1,55
	2005	282,35	264,58	17,77	6,29		
Юнімілк-Україна Галактон	2004	260,26	259,74	0,52	0,20	0,95	3,87
	2005	248,36	246,35	2,01	0,82		

* Складено автором на основі даних: 1) Кому належать ринки. Совковое прошлое и настоящее будущее // Украинская инвестиционная газета. – 14 сентября 2004 г. – № 37(466). – 14 ст. і 2) <http://www.org.ua/ukr/showart/php?id=37563>

В цілому аналіз діяльності трьох провідних молокопереробних компаній свідчить, що ефективність їх за останні два роки зростає, проте темпи росту ефективності найвищі в компанії „Лакталіс – Україна” (1,34%), за нею слідує „Мілкіленд – Україна” (1,26%) і замикає цей ріст „Юнімілк – Україна” АТ „Галактон” (0,95%). Рівень рентабельності цих компаній зростає в такій же послідовності, тільки вищими темпами, причиною чого є швидші темпи зниження собівартості тієї ж продукції. Різносторонній аналіз ефективності діяльності цих компаній вимагає відповіді, де ж вищий рівень конкурентоспроможності реалізованої продукції. На нашу думку, лідером цього напрямку є компанія Мілкіленд – Україна, яка за обсягами реалізованої продукції займає перше місце. Отже, на збутовому ринку оборотність поточних активів найвища в цій компанії, а це є одним із важливих показників конкурентоспроможності. Достатньо позитивна ефективність діяльності в двох послідовних компаніях. Проте грошові надходження від реалізації молочної продукції значно нижчі, ніж в попередній компанії, тому шанси випереджаючого росту конкурентоспроможності щодо компанії „Мілкіленд – Україна” невеликі. Незважаючи на різні показники росту ефективності виробництва продукції в трьох вищевказаних молокопереробних компаніях, всі вони є конкурентоспроможними на споживчому ринку продовольчих товарів, так як в них зростають грошові надходження від реалізації молочної продукції з одночасним ростом прибутковості і рівнем рентабельності. За рахунок цього у даних компаній є всі умови бути конкурентоспроможними на всіх ієрархічних рівнях у майбутній перспективі.

Вищеописані факти скорочення молокопереробних підприємницьких структур в державі мали місце у період із середини 90 – их і початку 2000 – их років в умовах зародження і поступового посилення конкуренції між молокопереробними підприємствами України і Тернопільської області зокрема, де деяка частка молокопереробних підприємств в досліджуваному регіоні припинила своє існування, не витримавши нових поштовхів конкуренції.

На решті ж підприємств основною метою стало освоєння нових видів молочної продукції із розширенням їх асортименту та одночасним охопленням значного сегменту ринку. Разом з тим, в цей період зародження конкуренції дало поштовх багатьом молокозаводам Тернопільської області провести масштабну реконструкцію власних виробничих потужностей, основною метою чого стало виробництво високоякісних молочних продуктів.

Характеризуючи розвиток харчової промисловості Тернопільської області, нами встановлено, що молочна галузь тут займає домінуючі позиції за останні роки серед підгалузей харчової промисловості. Період зародження високо конкурентного ринкового середовища у переробній галузі посприло багатьом молокозаводам Тернопільської області провести масштабну реконструкцію власних виробничих потужностей, основною метою чого стало виробництво високоякісних молочних продуктів.

Розглядаючи аналогічний економічний розвиток молокопереробних утворень в Тернопільській області, прослідковується подібна картина до загальноукраїнської (рис. 3.).

Якщо в 2000 році всіх молокопереробних підприємств у Тернопільській області було 23 і 21 од., які виробляли молочну продукцію, то в 2001 році ця кількість уже становила 22 і 20 підприємств, в 2002 році – 21 і 19 підприємств, у 2003 році – 18 і 16 підприємств, в 2004 – 18 і 16 підприємств, і в 2005 році – 17 і 15 підприємств відповідно.

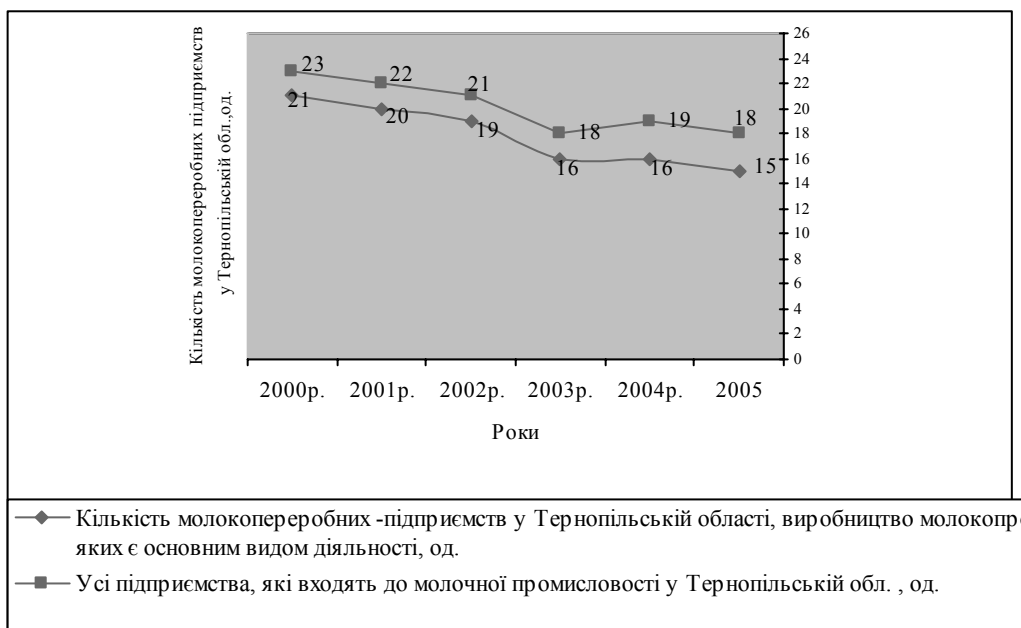

Рис. 3. Динаміка зміни загальної кількості молокопереробних підприємств Тернопільської області - виробників молочних продуктів у 2000-2005 роках.

Отже, простежується тенденція деякого скорочення кількості молокопереробних підприємств внаслідок уже вказаних вище причин. Проте ті, що залишились, стають на ринковий шлях розвитку використовуючи різні інновації в технології, якості продукції, маркетингової діяльності, розвиваючи на новому рівні функціонування заготівельних пунктів, використовуючи різні методи мотиваційних процесів і прогресивних методів матеріального стимулювання. В зв'язку з цим, функціонуючі в останні роки окремі молокопереробні підприємства області є конкурентоспроможними не тільки на ринку в межах області, а й за її межами.

Актуальність і необхідність дальшого зростання виробництва товарної продукції молокопереробними підприємствами України не викликає сумніву. Тому нами різносторонньо вивчається дана проблема на прикладі молокопереробних підприємств Тернопільської області.

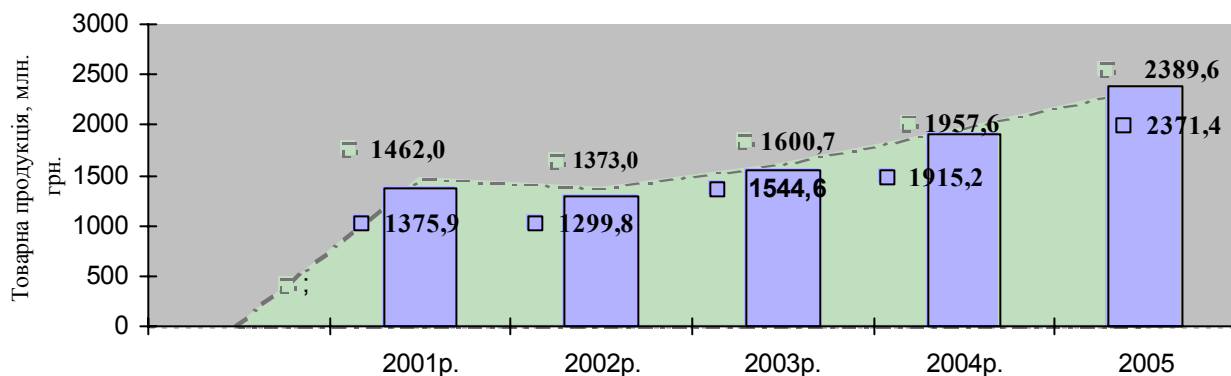

Рис. 4. Динаміка виробництва товарної молочної продукції молокопереробними підприємствами Тернопільської області за 2001 – 2005 роки в залежності від виду діяльності

Досліджуючи показники виробництва товарної молочної продукції (рис. 1.4.) за аналогічний період, нами встановлено, що основні молокопереробні підприємства Тернопільської області збільшили обсяг молочної продукції в звітному періоді на 995,5 млн. грн. або на 63,4%. Якщо ж взяти до уваги всі молокопереробні підприємства у яких виробництво молокопродуктів є основним і не основним видом діяльності, то у даній кількості підприємств виробництво товарної продукції збільшилося на 927,6 тис. грн. або на 34,6%. Таким чином темпи зростання товарної молочної продукції у переробних підприємств, виробництво молочних продуктів яких є основною діяльністю зросли швидшими темпами і в більшому обсязі і це вселяє надію на стабілізацію розвитку

галузі, зміцнення її позицій на внутрішньому і зовнішньому ринках з метою подальшого зростання конкурентоспроможності молочних продуктів.

Молокопереробна галузь Тернопільщини, як і України в цілому, має подібну тенденцію розвитку і освоєння ринкових відносин. При одночасному за ряд останніх років скороченні кількості молокопереробних підприємств, виробництво молочних продуктів у яких є основним видом діяльності і усіх підприємницьких структур, у яких виробництво молочних продуктів є не основною діяльністю, виробництво молочної продукції в кожному з цих видів підприємств в середньому на одне підприємство не зменшилося, а навпаки постійно зростало (рис. 5).

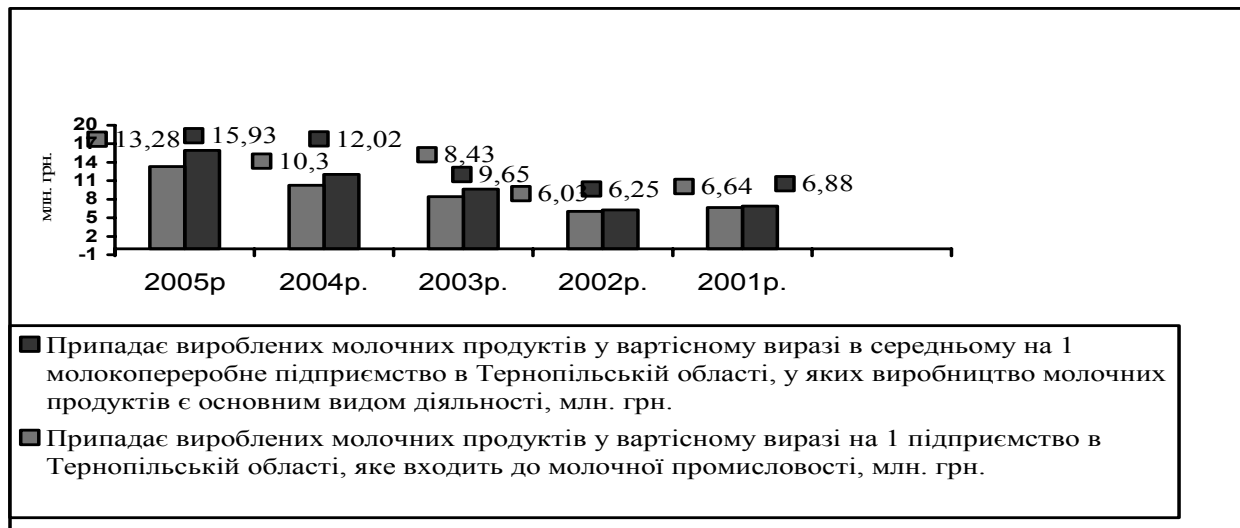

Рис. 5. Припадає усіх вироблених молочних продуктів у вартісному виразі в середньому на 1 молокопереробне підприємство України в залежності від виду діяльності у 2001–2005 роках

Так, за 2001 – 2005 роки на молокопереробних підприємствах Тернопільщини виробництво молочної продукції на одне підприємство зросло з 6,88 до 15,93 млн. грн. або на 131,5%. Щорічний приріст вартості товарної продукції склав в середньому більш як 30%, що є досить позитивним фактором розвитку галузі. Виробництво продукції на усіх підприємствах, які входять до молокопереробної промисловості за досліджуваній період також зросло і ріст цей на одне підприємство становив з 6,64 млн. грн. до 13,28 млн. грн. або 200%, що також є досить ефективним.

Висновки Таким чином, молокопереробна промисловість Тернопільської області як і України в цілому, розвивається з достатнім щорічним приростом товарної продукції. Свідченням цього є нарощування виробничих потужностей галузі, яка в даний час посідає провідне місце на ринку молочних продуктів і це вселяє впевненість в майбутньому стати в ряд основних лідерів по виробництву і реалізації власної молочної продукції.

1. Діагностика сектору перероблення молока і виробництва молокопродуктів, Київ, 2006р., [http://www.bizpro.org.ua/0.../d8c73ea63/d45ed1225721e00512feel/\\$FILE/2006_20%Sector%20diagnostics_ukr.doc](http://www.bizpro.org.ua/0.../d8c73ea63/d45ed1225721e00512feel/$FILE/2006_20%Sector%20diagnostics_ukr.doc)
2. Розвиток внутрішніх ринків в Україні: добробут завдяки конкуренції. – Київ, травень 2003р. //www.ier.org.ua

BASIC PROGRESS TRENDS OF MILK PROCESSING INDUSTRY IN THE CONDITIONS OF COMPETITION ENVIRONMENT: ANALYSIS OF NATIONAL AND REGIONAL LEVEL

I. Hallak

Ternopil National Economic University

In the article the dynamics of development and competitiveness is considered on internal and external markets of milk processing enterprises of Ukraine and Ternopil region. The analysis of change of amount of milk processing enterprises is conducted for explored period, productions in them of commodity goods. The indexes of efficiency of activity of basic milk processing companies are certain - leaders of national market after monies receipt and measures on the increase of competitiveness of enterprise structures on internal one and external markets.

Keywords: milk processing enterprises, competition environment, market segments, food retail industry, commodity products, production capacities.